



אדרת רשב"ם

ר"ת אמרות דוב רוזנברג תלמיד רבינו שלמה ב"ר מרדכי
לזכר נשמת הגה"ק רבינו שלמה מזועהיל ז"ע

בס"ד



פ"דאה שנת הפלפולא ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך לפ"ק גיליון תס"ח

מדור הנעשה ונשמע

טרגדיה קורעת לב פקדה השבוע את הקהילה היהודית בסאות' בנד שבמדינת מישגן ארה"ב, עם פטירתם של הבחור יוסף יהודה ז"ל ואחותו הבתולה חנה מלכה ע"ה למשפחת צווייג נכדיו של הרה"ג ר' יוחנן צווייג, ראש הישיבה ישיבת "כולל בית משה חיים" במיאמי ביץ' פלורידה, אשר במהלך שייט באגם מישגן התהפך הקיאקי (באנגלית: Row-Boat) וטבעו למות רח"ל, וזאת לאחר עוד ב' טרגדיות שהיו מקודם השבוע, תושב ירושלים, בן 34, טבע למוות בחוף בעיר לימסול שבקפריסין, ויום לפני כן, נהרג בחור בהתהפכות רייזר בשטח פתוח סמוך ליישוב נווה ארז ליד מעלה מכמש, החתן מאיר שאער ז"ל מבני ברק, שהתארס כמה ימים לפני כן, מאיר ז"ל היה תלמוד חכם מבחירי ישיבת פוניבז', לשמע זאת תצלנה אָנִים, עדיין חרוץ טוב בזיכרון שלנו אותו יום ערב שבת קודש ממחרת אסרו חג פסח השתא, שטבעו למות בחוף קרית צאנז הבחור החשוב יששכר דב ואחיו הבחור החשוב אברהם ישעיהו ז"ל, בניו של יבלח"ט ראש "חבורת שפיגל" בישיבת מיר, הגאון רבי שלמה שפיגל שליט"א מרמת שלמה, באמצע השבעה דיבר המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א דברי התעוררות עקב האסון, ואמר אז, שבאמת היה צריך לבטל את בין הזמנים הזה בחודש אב, אין לחופש הזה מסורת בעולם הישיבות - כפי ששמע ממורנו הסטייפלער זצ"ל ע"כ דבריו הק', צמרמורת ומתיחות השרירים יכולים לאחוז בכל אחד ואחד מאתנו כאשר רואים אשר צדיק אמת כמו המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א שבזכות צדקתו והחזקתו לעולם התורה, נותנים לתוך פיו מן השמים כמו דברי נביאה, מבהיל לרעיון! כשלשה וחצי חודשים לפני כן ראה, כי חייבים לבטל את בין הזמנים בחודש אב השנה שנת תשפ"ו כדי למנוע אסונות כאלו רח"ל.

כתיב בשיר השירים, דודי ירד לגנו לערוגות הבשם לרעות בגנים וללקט שושנים (שיר השירים ו:ב), וסימנך ירד בגימטריא בין הזמנים, בבין הזמנים ירד הקב"ה לגנו ללקוט שושנים, מבחורי העם תהא נשמתם צרורים בצרור החיים, ואחיקם כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה' (ויקרא י:ו), והבכיה היא פי כמה, כי היו יכולים למנוע אלו האסונות, והבאנו זאת על עצמינו במו ידינו, למה צריכים ללכת לבילוי בשייט בקיאקים או ברפטינג? כאשר הדבר פרוץ בסכנת נפשות, והתורה אמרה ונשמרתם מאוד לנפשותיכם (דברים ד:טו), שצריך האדם לשמור את נפשו שלא יביא את עצמו לידי סכנה, ולכן בצדק אחינו כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה', וסימנך שייט בקיאקים או ברפטינג בגימטריא בית ישראל, ואשא את משלי בפסוקים בעמוס, והפכתי חגיגתם לאבל וכל שיריכם לקינה והעליתי על כל מתנים שק ועל כל ראש קרחה ושמתי פאבל יחיד ואחריתי פיום מר, הנה ימים באים נאם ה' אלקים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמע את דברי ה', ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו, פיום ההוא תתעלפנה הבתולות היפות והבחורים בצמא (עמוס ח:יג), ופירש"י ז"ל, תתעלפנה - תפרח רוחם (רש"י), וסימנך ונעו מים עד ים ומצפון ועד מזרח בגימטריא שייט בקיאקים או ברפטינג, ומי אנכי הקטן לעורר אחרים, אבל כאשר רואים הזלזול בזמן האחרון נגד בני תורה, נזכרים בדברי רש"י ז"ל בסוף דניאל, ובעת ההיא יעמוד מיכאל וכו', והיתה עת צרה - בפמליא של מעלה וקטיגוריא בתלמידי חכמים בזוי ובזוי דבזוי, כמו שאמרו רבותינו בהגדה בפ' אחרון של כתובות (רש"י דניאל יב:א), וסימנך שייט בקיאקים או ברפטינג בגימטריא בתלמידי חכמים.

זכור אזכרנו עוד אשר לפני יותר מיובל שנים שמעתי מפ"ק כ"ק מרן אדמו"ר בעל שפע חיים מצאנז זצוקללה"ה אודות הנסיעות בארה"ב בקיץ להרי הקטסקיל (באנגלית: Catskill Mountains), אשר ממוקמים מצפון-מערב לעיר ניו יורק ומדרום-מערב לאולבני, שאם היו השלטונות מכריחים את ההמון עם בחוק שחייבים לנסוע לחופש אל הרי הקטסקיל, היו מרעישים עולמות והיו גוזרים תענית ציבור לבטל את הגזירה, אבל אין שום חוק כזה, ואעפ"כ רבבות משפחות יהודים עושים זאת מדי שנה בשנה, עוזבים את בתיהם בעיר ונוסעים בנסיעה במשך יותר משעתיים לכל כיוון, ודוחפים את כל משפחתם לתוך צריף צפוף למשך יותר מחודשיים, ולצערנו הרב, אין אפילו שנה אחת שלא שומעים רח"ל מקרבנות בנפש, איבעית אימא מתאונות בדרך לשם או בדרך חזור, ואיבעית אימא מטביעות בבריכות מים וכו' וכו', ואנשים עוד משלמים ממיטב כספם עשרות אלפי דולרים לשכירות ולנסיעות, הרי השל"ה הקדוש כתב במסכת שבועות וזלה"ק, ולמדתם את בניכם כסדר הזה, הנער כשיתחיל ללמוד מקרא לא יזוז עד גמר תורה נביאים כתובים היטב היטב, לא ידלוג מפרשה לפרשה של שבוע, רק זה אחר זה, ולא יזוז משום פסוקים עד שידע הנער פירוש המלה עם הפעולה והחיבור, דהיינו ביאור הפסוק, וגם חלק גדול מחכמת הדקדוק טוב ללמוד בעודו נער, שאז כתובים על לוח לבו והם לזכרון תמיד, אחר כך משניות כולם מן שתא סדרא, שיהא שנונים בעל פה, ואחר כך התלמוד באורך ורוחב ופוסקים, ואז מלאה הארץ דעה, ועיקר הכולל הכל יהיה נעקר ונשרש מן העולם השם של "בין הזמנים", לא יזכר ולא יפקד, רק כל העתים שוים לטובה, יתנהגו במנהג אחד לתורה, כמו שנאמר (יהושע א:ח), והגית בו יומם ולילה (שני לוחות הברית מס' שבועות נר מצוה

אות י"ג), ע"כ שמעתי מפ"ק ודפח"ח, וי"ל בדרך רמז, כי בין הזמנים לא יזכר ולא יפקד בגימטריא שבתאי, והוא מזל שבתאי, מלשון שביתה, ששובת האדם בביתו (עיין תפארת יונתן במדבר א:ג), וגם בגימטריא תשובה, בבין הזמנים צריכים לשבת בבית ולהתחיל להתכונן לשנה החדשה, וכדברי מרן הבני יששכר זי"ע וזלה"ק, צריך להתחיל בתשובה בחודש אב, ולא להמתין עד אלול, וזה שרמזו רז"ל אחורי ארי (ברכות סא.), היינו להתחיל בתשובה במזל אב שהוא אריה, לא אחורי אשה דהיינו אלול שמזלו בתולה (אגרא דכלה דרושים לימי בין המצרים).

מדור הדרוש

שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה (תוס').

ודרשו רז"ל צפרק הזהב, מעשר אין מתחלל על האסימון, דרחמנא אמר ואת הכסף בידך, לרבות כל דבר שיש עליו לורה (ב"מ נד.), ומרן החיד"א ז"ל רמז בזה בנחל קדומים, ואת הכסף, ואת אותיות לורה, רבינו אפרים ז"ל (נחל קדומים).

ותמן תנינן במסכת עירובין, קא מיפלגי רבי יהודה בן גדיש ורבי אליעזר והני תנאי דלקמן, רבי יהודה בן גדיש ורבי אליעזר דרשי רבוי ומיעוטי, והני תנאי דרשי כללי ופרטי, רבי יהודה בן גדיש ורבי אליעזר דרשי ריבוי ומיעוטי, ונתתה הכסף בכל אשר תאוו נפשך ריבה, בבקר ובצאן וביין ובשכר מיעט, ובכל אשר תשאלך נפשך חזר וריבה, ריבה ומיעט וריבה, ריבה הכל מאי רבי, רבי כל מילי, ומאי מיעט, לרבי אליעזר מיעט כיר, לרבי יהודה בן גדיש מיעט מים ומלח, והני תנאי דרשי כללי ופרטי, דתניא ונתתה הכסף בכל אשר תאוו נפשך – כלל, בבקר ובצאן וביין ובשכר – פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלל כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע (עירובין כז:).

ונל"פ בעצהשית"ע עפ"י מה דכתיב צ' שופטים, לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשי ה' ונחלתו יאכלון, ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ה' הוא נחלתו כאשר דבר לו (דברים יח:א-ב).

וכתב בספר החינוך במאור תק"ד וזלה"ק, שלא יטול כל שבט לוי חלק בארץ זולתי הערים הידועות ומגרשיהם כמו שמבואר בכתוב, ועל זה נאמר (דברים יח:א), לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה, משרשי המאור, כדי שיהיה כל עסק השבט הזה בעבודת האל' ב"ה ולא ינטרו לעבוד את האדמה, ושאר השבטים נותנין להם חלק מכל אשר להם מצלי שייגעו הם בדבר כלל וכו' (ספר החינוך מצוה תק"ד).

ועוד יותר מפרט ספר החינוך במאור ת"נ וזלה"ק בא"ד, שהזהרנו שלא לעזוב הלויים ולא נתרשל מהשלים להם חוקם, כלומר שלא נשהה להם מעשרותם, וכל שכן ברגלים שאנו מזהרין עליהן ביותר כדי לשמחון במועד, ועל זה נאמר (דברים יב:ט), השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימך על אדמתך, משרשי המאור, לפי שהאל' ב"ה חפץ בטוב עמו ישראל אשר בחר לו לעם, ורצה לזכותם ולעשותם סגולה בעולמו עם חכם ונבון, למען יכירום כל רואיהם כי הם זרע ברכ' ה' אנשי אמת אנשי שם, ובהיות ראונו יתברך ב"ה בזה, הביא עצות מרחוק לסבב דרכים להיות עסקם בחכמה, ותמיד כל היום יהיו עליה שוקדים, והנהיג וסדר אותם במנהגים נכונים ונעימים ובנימוסים יקרים וחזקים, למען ילמדו לדעת את ה' מקטנם ועד גדולם, ויעמוד זרעם ושמים קיים לעולם, ומן החוקים המחזיקים והמעמידים החכמה בתוכם, היה להיות שבט אחד כולו בהם מצלי חלק ונחלה בקרקעות, לא ילא השדה לחרוש ולזרוע ולחפור בורות להשקות, וכל זה להיות סבה אליו להוילא עתותיו על כל פנים ללמוד חכמות ולהבין דרכי האל' הישרות, והמה יורו משפטיו לאחיהם בכל מדינה ומדינה

לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תחננה ואכלה או מכר לנכרי כי עם קדוש אתה לה' אלקיך לא תבשל גדי בחלב אמו, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היאל השדה שנה שנה, ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויאהרך ובכרת בקרך ולאנך למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים, וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשום שמו שם כי יברך ה' אלקיך, ונתתה בכסף ואת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו, ונתתה הכסף בכל אשר תאוו נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך ואכלת שם לפני ה' אלקיך ושמחת אתה ובייתך, והלוי אשר בשעריך לא תעזבו כי אין לו חלק ונחלה עמך (דברים יד:כא-כז).

וטרם אחלה לדבר לחבר מקראי קודש הללו הכל לפונדק א' כמין חומר, אביא כמה דרשות רז"ל בענין ואלו הן, כתב האור החיים הקדוש וזלה"ק, עוד יראה באומרו כל, על פי מה שאמרו במשנה (מעילה טו:) ופסקו רמב"ם (רמב"ם פרק ד' מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"ז) וז"ל, כל הנבילות מאטרפות זו עם זו וכו', כיאל, הלווקה מנבלת השור, ונבלת הכזי, ונבלת התרנגול, וקבץ מן הכל כזית בשר ואכלו לוקה, עד כאן, והוא מאמר לא תאכלו כל נבילה, פירוש שמהיר על שיעור אכילה שהוא כזית הבאה מכל דבר המתנבל, הגם שאין זית בא אלל משלשם יחד (אור החיים).

ואיתא בילקוט שמעוני, עשר תעשר, עשר שלא תחסר, עשר שתעשר, אמר הקב"ה, עשר את שלי ואני מעשר את שלך, אמר רבי אבא רמז לפרגמוטוטין ולמפרשי ימים, שיהו מוילאין אחד מעשרה לעמלי תורה, תבואת זרעך היואל השדה, אם זכיתם סוף שאתם יולאים לזרוע השדה, ואם לא סוף שהיואל בשדה מתגרה בכס, ואיזה, זה עשן הרשע, דכתיב ביה איש יודע ליד איש שדה וכו' (ילקוט' ש' פ' ראה רמז תתצ"ג), ועוד איתא שם בילקוט שמעוני, למען תלמד ליראה את ה' אלקיך, מגיד שהמעשר מביא את האדם לידי תלמוד תורה (ילקוט' ש' פ' ראה רמז תתצ"ז).

ותמן תנינן צפרק לא יחפור, אמר רב יהודה אמר רב, ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתח תורה מישראל, שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה, מי שאין לו אב לא היה למד תורה, מאי דרוש, ולמדתם אותם ולמדתם אתם, התקינו שיהו מוסיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש, כי מזיון תלא תורה, ועדיין מי שיש לו אב, היה מעלו ומלמדו, מי שאין לו אב לא היה עולה ולמד, התקינו שיהו מוסיבין בכל פלך ופלך, ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז, ומי שהיה רבו כועם עליו מבעיט בו וילא, עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן שיהו מוסיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע (ב"ב כא.), ופירשו התוספות, כי מזיון תלא תורה, לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה, היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה כדדרשינן בספרי, למען תלמד ליראה וגו', גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר

ובכל העיירות, ועל כן להיות השבט הזה נבחר הוא וזרעו לעולם אל עסק החכמה והתבונה, וכל ישראל צריכין לבקש תורה מפייהם ולהסכים דעתם וללכת אחר עמם ככל אשר יורו אותם, היה מראשו שספקו להם אחיהם כל מחיתם, פן תתבלע חכמתם בחסרון חוקם וכו' (ספר החינוך מצוה ת"ג).

ולכן כיון שהאלמה היא דבר חומרי וגשמי, והלוי הוא כולו אורה ורוחני, וכל עסקיו צריך להיות רק בעבודת האל ב"ה וה' היא נחלתו, וכדי שלא יטרכו לעבוד את האלמה לחרוש לזרוע ולחפור בורות להשקות, לכן אמר הקב"ה על כל בני ישראל לתת עשירית מתבואות הארץ ללוים כדי שיוכלו לעסוק בעבודת ה' במנוחה, ולכל בני לוי תורתם אומנתם, ושאר העם הם יעבדו את האלמה, ומאילו במסכת מנחות, פעמים שביטולה של תורה זהו יסודה (מנחות צט. צט:), שצריכים לעבוד לפרנסתם, ובשעות הפנאי יעסקו בתורה, גם פרי עבודתם יכניסו בהם קדושה בזכות שהם מספקים פרנסה לאחיהם בני לוי, ולכן המעשר מביא את האדם לידי תלמוד תורה, וגם בפירות עמם כתב הב"ח ב"ח סימן ר"ח וזלה"ק בא"ה, וכתב (רבינו יונה) עוד, ויש אומרים ונאכל מפריה ונשבע מטובה וכו', קדושת הארץ הנשפעת בה מקדושת הארץ העליונה היא נשפעת גם בפירותיה שיונקים מקדושת השכינה השוכנת בקרב הארץ וכו', ועל כן ניהא שאנו מכניסין בצרכה זו ונאכל מפריה ונשבע מטובה, כי באכילת פירותיה אנו ניזונים מקדושת השכינה ומטהרתה ונשבע מטובה (ב"ח א"ח סי' ר"ח סעיף ח').

וכתב הרה"ג מוהר"ר יוסף ענגיל בס' לקח טוב, דמסתפק אם ריבוי הכמות מכריע מעט האכילת או לא, ונמלא מדבה"ק, דהך אי אזלינן בתר מחשבה או בתר מעשה, תלוי אי אזלינן בתר האורה ומשובח האכילת, או החומר וריבוי הכמות (עיין בספר לקח טוב כלל ט"ו).

והנה דרשו רז"ל במסכת קידושין, וכבר היה רבי טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד, נשאלה שאלה זו בפניהם, תלמוד גדול או מעשה גדול, נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול, נענה רבי עקיבא ואמר תלמוד גדול, נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה (קידושין מ:), והנה לימוד הוא בפה ובמחשבה, משא"כ מעשה היא בידיים, וכיון שלבסוף נענו כולם ואמרו תלמוד גדול וכו', א"כ מוכח דעיקר היא המחשבה.

ואיתא מאדמו"ר הראשון לשושלת וויזניץ הרה"ק רבי מנחם מנדל זי"ע בספר כמח דמח וזלה"ק, למען תלמד ליראה את ה' אלוקיך כל הימים וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום וגו' ונתתה בכסף וברת הכסף בידך והלכת אל המקום וגו', אפשר לומר על דרך זה, כי כבר ביארנו כמה פעמים שהאדם צריך להפוך החומר לאורה, להעלות גם הנר הב' הנקרא נר רשעים אל הקדושה, ואז זוכה להמתיק כל הדינים, ונעשה יחוד יב"ה שהוא הוי"ה אלהי"ם, וכן הוי"ה אלהי"ה אדני"י, בכל ה' ספירות הקדושים, וזה שאמר הכתוב למען תלמד ליראה את ה' אלוקיך כל הימים, רז"ל ה' ימים גימ' ת"ק, שהוא ב' פעמים נ"ר, לתקן גם הנר השני להפוך החומר לאורה, וזה וכי ירבה ממך הדרך, פי' שיראה כי ירבה ממך, שעי' מעשיך הטובים ירבה הדרך, רז"ל ה' דרך גימ' י' פעמים יב"ה, שיהיה יחוד יב"ה הנ"ל בכל ה' ספירות הקדושים, אמנם אם ח"ו ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו, והיינו כי ירחק ממך המקום ב"ה, ולא תוכל לעשות היחוד הנ"ל של הדרך, העלה לזה ונתת בכסף, רז"ל ב' כסף גימ' ש"כ, שהוא ה' פעמים ד"ן המורה על היראה, רז"ל שתמשיך עליך יראת הבורא ב"ה, ועי' ור"ת הכסף, שתוכל לעשות מכסף המורה על החומר, אורה, ואז ע"י שתמשיך עליך

יראה, תוכל לעשות ג"כ היחוד של הדרך הנ"ל, כי בכסף רז"ל ב' כסף גימ' ש"ך, והכסף רז"ל ה' פעמים כסף גימ' ת"ת, וביחוד הוא אלף ק"כ כמנין עשרה פעמים יב"ה, שהוא היחוד של הדרך הנ"ל, ואז והלכת אל המקום, רז"ל ה' פעמים מקום גימ' תתק"ל, שיתקן הקומה של אדם הראשון ויזכו לקץ הגאולה בב"ה (צמח צדיק).

וראיתי מכ"ק מרן אדמו"ר בעל שפע חיים מאתו זאוקללה"ה וזלה"ק בא"ה, זאת תורת העולה שיעקב היה בכור במחשבה, כי הוא נולד קודם בהריון, ועשו שנוול ראשון בפועל, היה הבכור למעשה וכן כתב במגלה עמוקות פ' תולדות בפסוק אני עשו בכור, וי"ל שדבר זה תלוי בפלוגתא (כתובות ח.) אם בתר מחשבה אזלינן או בתר מעשה אזלינן, דאם המעשה עיקר עשו הוא הבכור, ואם אזלינן בתר מחשבה הבכורה ליעקב וכן כתב בבאר שבע פ' תולדות בפסוק ויאמר הכי קרא שמו יעקב, וע"ע עשרה מאמרות חקור דין ח"ג י"ח, בגדי אהרן פ' וישב, אספקלריא המאירה פ' בשלח דף מב טור ד', ובנין דוד פ' תולדות אות ג' (שפע חיים חידושים ופולגים ירח האיתנים מדור אושפיזא דיצחק דרוש ע' אות ד').

ותמן תנינן במס' יומא, חזי שיעור – רבי יוחנן אמר אסור מן התורה, ריש לקיש אמר מותר מן התורה, רבי יוחנן אמר אסור מן התורה – כיון דחזי לאיטרופי איסורא קא אכיל, ריש לקיש אמר מותר מן התורה – אכילה אמר רחמנא וליכא וכו', איתביה רבי יוחנן לריש לקיש, אין לי אלא כל שישנו בעונש ישנו באזהרה, כוי וחזי שיעור הואיל ואינו בעונש יכול אינו באזהרה, תלמוד לומר כל חלב, מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא, הכי נמי מסתברא דאי סלקא דעתך לאורייתא, כוי ספיקא הוא (עי' קידושין ג, חולין פ.) איטרופי קרא לאתויי ספיקא וכו' (יומא עד-עד:), ואם נאמר כרבי יוחנן שחזי שיעור אסור מן התורה, א"כ לא ילפינן כוי מן כל חלב, כי ס"ל ספיקא לאורייתא מן התורה לחומרא, וכוי הוי ספיקא לאורייתא, וממילא בתור ספיקא לאורייתא – לחומרא אזלינן, וא"כ מיותר הקרא של כל חלב, כדי לדרוש כל אפילו כל שהוא, ולאסור חזי שיעור מן התורה.

ותנן במשנה במסכת כריתות, שומן וחלב לפניו, ואכל אחד מהן – ואינו יודע איזה מהן אכל, מביא אשם תלוי וכו', ובגמרא שם, איתמר רב אסי אמר חתיכה אחת שנינו – ספק של חלב – ספק של שומן, חייא בר רב אמר חתיכה משתי חתיכות שנינו, במאי קא מיפלגי, רב אסי סבר יש אש למסורת – מאות כתיב, וחייא בר רב אמר יש אש למקרא – מאות קרינן וכו', אמר רב יהודה אמר רב, היו לפניו שתי חתיכות, אחת של שומן ואחת של חלב, אכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל חייב, חתיכה אחת, ספק של חלב ספק של שומן, ואכלה, פטור, אמר רבא, מאי טעמא דרב, דאמר קרא ועשה אחת מכל מאות ה' בשגגה, עד שיסגוג בשתיים, מאות כתיב, מאות קרינן (כריתות יז:), וכתב המאירי בריש מסכת חגיגה וזלה"ק, ושם זהו עיקר מחלקתם, שלדעת המלך שתי חתיכות – כל ספק מותר מן התורה, ולדעת האחר אסור (המאירי חגיגה ד.).

ואיתא בספר תולדות יעקב יוסף פ' ויחי וזלה"ק, ונ"ל דשמעתי בשם הרב החסיד מוהרי"ל פיסטנר פ' הפסוק, אני ה' לא שנית ואתם בני יעקב לא כליתם (מלאכי ג:), דהתוס' הביאו משל לעני א' שהלך בכד לשאב מים מבאר – ונפל הכד מידו לבאר, ונעק ובכה, עד שנזדמן שהלכה בת מלך בכד של זהב לשאב מים מאותו באר, ונפל הכד לבאר ג"כ, אז שמח העני, כי ע"י שיחפשו אחר הכד של זהב ימלאו כדו ג"כ וכו' (בתוס' קדושין לא: ד"ה איסתיעא מילתא), וז"ל בכל כרתם לו כר – כתיב באל"ף וקרי

בוי"ו, שעל ידי שיסתף השכינה בצערו, אז נוסע הוא ג"כ עם השכינה, ואין צער כלל, ובזה יובן – אני ה' לא שנית, ר"ל ל"א – שהיה ראוי לכותבו באל"ף, שנית לכותבו בוי"ו, ועל ידי זה – ואחם בני יעקב לא כליתם, ודפח"ח (תולדות יעקב יוסף פ' ויחי), וכבר הלכו זה קמאי, דלפי"ז אי אמרינן יס' אס' למקרא ובכל ארסם לו כר, א"כ שפיר מהני תשובה על כל העצירות, כדי שלא לגרום ח"ו צער להשכינה הקדושה בציכול.

ואיתא בתוספות יו"כ מצעל כפות תמרים, לפרש את הגמרא (יומא פו:), אמר ריש לקיש גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, שנאמר טובה יס' ראל' עד ה' אלקיך, רבי יוחנן אמר עד ולא עד בכלל (לפי גירסת העין יעקב), והביא מספר תאווה לעינים שכתב לפרש, דפליגי אס' מהני תשובה לע"ז וכפירה בעיקר ע"כ, ועל זה דרשו דורשי רשומות (שלה"ק מס' יומא) בפסוק תשב אנוש עד דכא, **לכא** אותיות **לס** כפירה ואיסות, ואי אמרינן עד ולא עד בכלל, אז אינו מועיל תשובה על ע"ז ג"ע וס"ד, אבל אי אמרינן עד ועד בכלל, אז שפיר מועיל תשובה אפילו על ע"ז, והמחלוקת אי אמרינן עד ועד בכלל או לא, תלוי במחלוקת אי דברה תורה כלשון בני אדם, לכתב המחבר – ראובן הוליא שטר חוב על שמעון שזמנו חמישה בניסן, ושמעון הוליא שטר שכתב בחמישה בניסן – כתוב בו שמחל ראובן לשמעון כל חביעות שהיו עליו עד אותו היום, ראובן גובה שטרו, דכלשון העולם עד ולא עד בכלל (מחבר בשו"ע חו"מ סימן מ"ג סעיף כ"ז).

ובגמרא בסנהדרין תניא איש איש, מה תלמוד לומר איש איש, לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס, אשר יקלל את אביו ואת אמו, אין לי אלא אביו ואמו, אביו שלא אמו, אמו שלא אביו מניין, תלמוד לומר אביו ואמו קלל, אביו קלל, אמו קלל, דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר, משמע שניהן כאחד ומשמע אחד ואחד בפני עצמו, עד שיפרט לך הכתוב יחדיו, מנא ליה, נפקא ליה מומקלל אביו ואמו מות יומת, ואידך, ההוא מיבעי ליה לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס, ותיפוק ליה מאיש איש, דברה תורה כלשון בני אדם (סנהדרין פה:), ולפי"ז אס' לחלק לא כריך קרא, א"כ דברה תורה כלשון בני אדם, ואס' לחלק כריך קרא, א"כ לא דברה תורה כלשון בני אדם.

ואיתא בספר מלא הרועים וזלה"ק, רבי יאשיה דס"ל לחלק כריך קרא, ל"ל דס"ל כרבי עקיבא דריש ריבוי ומיעוטי, דאס' לא כן, אין לו מיעוט למעט דבר מזה, כך מסקנת הש"ס (שבועות כז:), ועיי"ש ברש"י, עיין לקמן בערך לחלק אי כריך קרא (אות ח-ט), ותלמוד, דמאן דס"ל לחלק כריך קרא, ל"ל דריש ריבוי ומיעוטי, דאס' לא כן, מנא ליה דשבעה אין חלה על דבר מזה כמו שכתבתי בראות הקודם (מלא הרועים ח"ב ערך אי דרשין כללי ופרטי או ריבוי ומיעוטי, אות י"א).

והנה פליגי הראשונים אי ספיקא דאורייתא הוא מן התורה לקולא או מן התורה לחומרא, דשיטת הרמב"ם הל' טומאת מת פ"ט הי"ב איסור ספק הוא מדבריהם לחומרא ומן התורה לקולא, ושיטת הרשב"א והר"ן (רשב"א קידושין עג. והר"ן קידושין לט., ובתשובותיו סימן ג"א) דספיקא דאורייתא הוא מה"ת לחומרא, וידוע פלוגתת הראשונים אי כל איסורין שבתורה הן איסור גברא או איסור חפאל, שיטת הרשב"א בתשובותיו ח"א סי' תרט"ו לכל האיסורין הן איסור חפאל, ושיטת הריטב"א בחידושו' במס' נדרים דף יח. ובמס' שבועות דף כ: דהן איסורי גברא, והנה כתב הגר"י ענגל בבית האור כלל קכ"ז, דמחלוקת האמוראים בחלי שיעור אס' אסור מן התורה, תליא במחלוקת הראשונים אי כל איסורין הן איסור חפאל או איסור גברא, דאי

נימא דאיסור חפאל נינהו, שייכא סברא דחזיא לאכטרופי וחלי שיעור אסור, דאי החפאל אינו אסור, אין סברא לומר דחפץ מותר יהופך בעצמותו לאיסור ע"י שאכל עוד חלי שיעור בכדי אכילת פרס, ועל כרחך דגם מתחילה אסור היה אלא דמלקות ליכא, אבל אי נימא איסור גברא נינהו, והמאכל הוא היתר בעצמותו, ורק האדם הוא שעובר, אין כאן היפוך חפץ היתר לחפץ איסור, ועל הגברא שפיר אמרה תורה שלא יאכל כזית בכלי אכילת פרס עכ"ד, ולפי זה י"ל דהרשב"א דס"ל ספיקא דאורייתא מן התורה לחומרא, לשיטתיה אזיל לכל איסורי תורה הן איסור חפאל, מה שאין כן לשאר הראשונים דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, כריך לומר לכל איסורי תורה הן איסור גברא, וז"ב.

והיאך שאמר הכתוב, לא תאכלו כל נבלה וגו', וכתב האור החיים הקדוש בשם הרמב"ם ז"ל, כי כל הנבילות מאטרפות זה עם זה וכו', כילד הלוקח מנבלת השור ונבלת הכזי ונבלת התרנגול וקבץ מן הכל כזית בשר ואכלו לוקה, ומכל מין ומין אין כזית אלא בצירוף כולן יחד, א"כ חלי שיעור מותר מן התורה, ובתר גברא אזלינן, דהיינו בתר מחשבה ואורה, ואף אלו שיואלים לזרוע השדה, מבטלין תלמוד תורה רק כדי לקיימה, ופעמים ביטולה היא קיומה, ואס' לא יקיים את התורה לבסוף מתגרה בהם עשו הרשע היואל בשדה, דכתיב ביה איש יודע ליד איש שדה, כי אס' לא יקיים התורה א"כ בתר מעשה אזלינן, ויבא עשו הרשע בטענה כי לו משפט הבכורה, לפיכך קא ממשיך ואזיל הכתוב, עשר תעשר את כל תבואת זרעך היאל השדה שנה שנה, וכיון דתלמוד גדול לפיכך כתבו התוספות והילקוט, גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה, וזהו פירוש למען תלמד ליראה וגו', לפיכך קא ממשיך ואזיל הכתוב, ואכלת לפני ה' אלקיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך תירשך ויאחרך ובכרת בקרך ואכנך למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים, וכיון דלפי הנ"ל תפקיד האדם להפוך החומר לאורה, לפיכך קא ממשיך ואזיל הכתוב, וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשום שמו שם כי יברכך ה' אלקיך, וכמו שדרש האמח לדיק הנ"ל, ולפיכך קא ממשיך ואזיל הכתוב, ונתתה בכסף וברת הכסף וכו', וכתב מרן החיד"א ז"ל בנחל קדומים וברת הכסף, וברת אותיות אורת, ודרשו רז"ל מעשר אין מתחלל על האסימון דרחמנא אמר וברת הכסף בידך לרבות כל דבר שיש עליו אורה, וכיון דבתר אורה אזלינן א"כ כל האיסורים הם איסורי גברא, וספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, ואמרינן יס' אס' למקרא, וא"כ דרשין אני ה' לא שנית לקרות ל"ו בוי"ו ושפיר מהני תשובה אפילו על עצירות החמורות ביותר, וא"כ אמרינן עד ועד בכלל, ולא דברה תורה כלשון בני אדם, ולחלק כריך קרא, ודרשין כללי ופרטי, לפיכך קא ממשיך ואזיל הכתוב ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך בבקר ובאלון וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך ואכלת שם לפני ה' אלקיך ושמחת אתה וביתך, ודרשין בעירובין, ונתתה הכסף בכל אשר תאווה נפשך – כלל, בבקר ובאלון וביין ובשכר – פרט, ובכל אשר תשאלך נפשך, חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי מפרי וגידולי קרקע, אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע, וכיון דבתר אורה אזלינן, לפיכך לא ראה התוה"ק שני לוי יהיו עסוקים בעבודת האדמה לחרוש לזרוע ולחפור בורות להשקות, לפיכך קא ממשיך ואזיל הכתוב, והלוי אשר בשעריך לא תעזבו כי אין לו חלק ונחלה עמך, והבן.